

5. ikasgaia.

ESKLUSIBOTASUNAREN ETA LEGEZKO EPAILEAREN PRINTZIPIOAK.

1. Jurisdikzioaren eskusibotasunaren printzipioa

EKaren 117.3. art. eta BJLOaren 2.1. art.

Eskusibotasun-printzipioa 3 ikuspegitatik:

- Estatuaren monopolioa. Ñabardurak: nazioarteko hitzarmenak
- "Monopolio Judiziala" deritzona
- Eginkizun jurisdikzionalak besterik ez

2. Legezko epaile edo legeak lehendik izendaturiko epailearen printzipioa (Printzipioaren alderdi positiboa)

EKaren 24.2. art eta Konstituzio Auzitegiaren interpretazioa (145/1988-ko eta 106/1989-ko Epaiak)

- Gatazka jazo aurretik eratuta
- Eskumena aurretiaz izatea
- Negozio-banaketaren arau objektiboak
- Magistratu txostengilea esleitzeko arauak aurretik egotea
- Ordezkoen zerrenda aurretiaz onartuta
- Alderdigabetasun-printzipioa bermatzeko tresnak: errefusatze eta abstentzioa
 - Abstentzioa
 - Errefusatze edo ezespena

Legezko epailearen printzipioa zinpekoen epaimahaian

Entzutegi Nazionalaren kasua

Printzipioa prozesu mota guztietan

3. Salbuespen Auzitegiak

(Printzipioaren alderdi negatiboa)

EKaren 117.6. artikulua galarazpena

Setio-egoeran Auzitegi Militarrek salbuespen-auzitegiak ote?

1. JURISDIKZIOAREN PRINTZIOIA

ESKLUSIBOTASUNAREN

Atal honetan, esklusibotasun-printzipioari buruz mintzatuko gara; eta, horretarako, lehenik eta behin, Espainiako **Konstituzioaren 117.3. artikulua** xedatzen duena gogoan izan behar dugu berriro ere: “judirisdikzio-ahalmenenaren erabilera, epaituz eta epaitutakoa betearaziz, legeek zehaztutako epaile eta magistratuei eskusiboki dagokie, beti ere legeek ezartzen dituzten prozedura eta eskumen-arauen arabera”.

Ondorioz, printzipio horrek adierazi nahi digu jurisdikzio-ahalmena Botere Judiziala osatzen duten organoek soilik egikaritzeko dutela; eta, horietatik at egonez gero -hau da, Botere Judizialaren antolakuntza esparrutik at egonez gero-, berriaz konstituzionalki ahalmen hori aurreikusita daukatenez ere egikaritu ahal izango dute (hementxe, aurreko ikasgaietan azaldutakoa gogoratuko dugu; besteak beste, Konstituzio Auzitegia, Kontu Auzitegia, eta abar).

Botere Judizialaren Lege Organikoaren 2.1. artikulua ia-ia gauza bera adierazten da, baina ñabardura batekin: hor, nazioarteko itunak atxikitzen zatzaizkie legeei. Eta, horien arabera, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak, Europako Batasunaren Justizia Auzitegiak eta Nazioarteko Gorte Penalak ere jurisdikzioa dutela ondorioztatuko dugu.

Artikulu bi horiek oinarri gisa hartuta, **hiru ikuspuntu** ezberdinetatik ekingo diogu eskusibotasun-printzipioa aztertzeari: Estatuak jurisdikzioarekiko duen monopolioaren ikuspuntua, monopolio judizialaren ikuspuntua eta eskusibotasun-printzipioaren alderdi negatiboaren ikuspuntua.

Lehendabizi, jurisdikzioaren esparruan Estatuaren monopolioa adierazten du eskusibotasun-printzipioak (hau da, Estatuak **jurisdikzioaren monopolioa** duela). Subiranotasunetik dator jurisdikzioa, eta, Estatuan subiranotasuna bakarra denez, jurisdikzioa ere bakarra izango da eta Estatuaren esku egongo da. Horrekin adierazi nahi da jurisdikzio-ahalmena soilik Estatuaren organoek egikari dezaketela; hots, partikularrek edo pertsona pribatuek ez dute ahalmen hori egikaritzetik. Baina, orduan, zalantza sor dakiguke arbitroen inguruan: zergatik izan ditzakete arbitroek emandako laudoek epaien efektu berberak? 3.

ikasgaien jadanik azaldu dugun moduan, Estatuak efektu horiek aurreikusten dizkielako -lege bidez-; bestela, ezinezkoa litzateke.

Nolanahi ere, aipamen bi egin behar dizkiogu jurisdikzioaren monopolio horri. Alde batetik, dagoeneko esan dugun moduan, Konstituzioaren 93. artikulua **nazioarteko hitzarmenak** sinatzeko aukera ematen dio Estatuari; hitzarmen horien bidez, nazioarteko organo bati eskumen jakin batzuk eman dakizkioke organo horrek burutu ditzan. Izan ere, eta gure eremuari dagokionez, horrela gertatu da Europako Giza Eskubideen Auzitegia, Europako Batasunaren Justizia Auzitegia eta Nazioarteko Gorte Penalarekin, eta, bide horretatik, lehen aipaturiko Estatuaren monopolioa apurtuta geratuko da nolabait.

Beste alde batetik, Autonomia Erkidegoei begiratu gero, Estatuaren lurralde-eremukoa baino txikiagoa den jurisdikziorik ez badago, baieztatu behar dugu kasu horretan esklusibotasun-printzipioa ez dela apurtzen. Gogora dezagun Autonomia Erkidegoetako Auzitegi Nagusiak ez direla Autonomi Erkidegoenak, Estatuarenak baizik. Ondorioz, Estatuaren monopolioa mantendu egiten da alderdi horri dagokionez.

Bigarrenez, **Monopolio Judiziala** deritzona aipatu beharra dago. Horren esanahia argia da: Estatuak zenbait organoren esku uzten du jurisdikzioa, eta, horren ondorioz, organo horiek jurisdikzioa erabiltzeko monopolioa izango dute. Organo horiek zein diren jakiteko, Konstituzioaren 117.3. artikuluari so egingo diogu, eta, horrek dioenaren arabera, legeek ezarritako epaile eta magistratuek izango dute monopolio hori. Beste botereek –organo administratiboek, esaterako- ezin izango dute jurisdikzio-ahalmenik egikaritu; hau da, Botere Judizialaren menpe geratuko da osoki.

Bukatzeko, doktrinak dio esklusibotasun-printzipioa ikuspegi negatibo batetik ere aztertu behar dugula. Doktrinaren aburuz, Konstituzioaren 117.4. eta Botere Judizialaren Lege Organikoaren 2.2. artikulua dira ikuspegi horren oinarria; horien arabera, epaitegi eta auzitegiek **jurisdikzio-eginkizuna besterik ez** dute izango eta, orobat, legeek edozein eskubide bermatzeko ematen dizkietenak. Azken ñabardura horri esker, adibidez, epaileak erregistro

zibilaz ardura daitezke, nahiz eta funtzio jurisdikzionala izan ez. Jurisdikzionalak ez diren jarduerak aurrera eraman ahal izateko, beharrezkoa da lege batek berariaz horrela aurreikustea eta eskubide bat bermatzeko helburuarekin egina izatea. Gainera, era murriztailean interpretatu beharra dago, ez bailitzateke egokia izango jurisdikzionalak ez diren eginkizun gehiegi aurrera eramatea, organo jurisdikzionalak “kutsatuta” geratuko lirakeke-eta.

Ildo horretatik ulertuta, esklusibotasun-printzipioak epaile eta magistratuen independentzia bermatzea izango du helburu; hau da, epaile eta magistratuek ez badute beste zereginik, ez dute kanpoko interferentziarik edo eraginik jasango (beti ere maila zeharo teoriko batetik aztertuta, noski) eta, hala, beren ebazpenak emateko orduan, soilik epaiketari ikusitakoan eta entzundakoan oinarrituko dira.

2. LEGEZKO EDO LEGEAK ALDEZ AURRETIK IZENDATURIKO EPAILEAREN PRINTZIPIOA

Printzipio hori modu ezberdin bitan azaltzen da Espainiako Konstituzioan, baina esaten da modu ezberdin horiek elkarren osagarri direla; modu edo alderdi horiek, alde batetik, positiboa eta, bestetik, negatiboa dira (positiboa atal honetan ikasiko dugu; negatiboa, berriz, hurrengoan).

Alderdi positiboari dagokionez, Konstituzioaren 24.2. artikuluan zera azaltzen zaigu: “Era berean, denek dute honetarako eskubidea: legeak alde zuzenetik izendaturiko epaile arruntarengana jotzeko...”.

Xedapen horrek gure uziak ebatziko dituzten epaileak nola edo hala zehaztu nahi ditu. Artikulu horren kokapenari begira, oinarritzko eskubidea dela antzeman dezakegu; beraz, huraxe urratzekotan, babes eskeko helegitea aurkez liteke. Baina horrez gain, prozesuko berme bat dugu eta ikuspuntu horretatik azalduko dugu atal honetan. Auzitegi eta epaitegien independentzia eta alderdigabetasuna lortzea da berme horren helburua.

Konstituzio-auzitegiak legezko epaile printzipioaren edukia interpretatu du, eta bete beharreko honako baldintza hauek ezarri ditu (uztailaren 12ko

145/1988 eta ekainaren 8ko 106/1989 emandako epaietan) printzipio hori errespetatzen dadin:

Lehenengoz, gai bat ebatziko duen organo jurisdikzionalak gai edo **gatazka hori jazo aurretik eratuta** egon behar du. Gainera, lege organikoaren bidez eratuta egon beharko du organo horrek, eta Botere Judizialaren Lege Organikoa izan behar du nahitaez lege horrek, Konstituzioaren 122.1. artikulua dioenez.

Bigarrenaz, organo jurisdikzionalen **eskumena**, era guztietakoa, —hau da, eskumen objektibo, funtzionala eta lurralde-eskumena— aurretiaz ezagutu behar dira. Baina orain ez da horei buruz mintzatzeko unea, 9. ikasgaian zehar zertan dautzan zehazki aztertuko baitugu.

Hirugarrenez, herri berean maila edo kategoria bereko hainbat epaitegi egonez gero, ebazteko gaiak haien artean banatu beharko dira; hala, irizpide **objektiboetan** oinarritu behar da gai- edo **negozio-banaketari** buruzko arautegia, zuhurtzarako ahalmenari inongo lekuri utzi gabe.

Laugarrenez, are gehiago, kide anitzeko organo jurisdikzionala, hau da, magistratu batzuek osatutakoetan (auzitegien kasuetan), **magistratu txostengilea** zehazteko arauak ere alde **aurretikoak** izan behar dute, eta alderdiei nor izango den jakinaraziko zaie.

Bosgarrenez, eta auzitegian **ordezkoren bat** egonez gero (adibidez, magistratu bat gaixorik egoteagatik), ordezkoren zerrenda aurretiaz —gatazka gertatu aurretik— onartu beharko dute.

Horrez gain, eta alderdigabetasun-printzipioarekin loturik, doktrinak zein Auzitegi Gorenaren jurisprudentziak beharrezkotzat hartzen du alderdiek alde aurretik jakitea zein izango diren berek epaituko dituzten pertsonen **izenak**, eta, beraz, horiek ezin izango dira *ex post facto* izendatu. Alferrikakoa izango da betekizun guztiak errespetatzea organoa zehazteko unean, geroxeago epaile edo magistratu konkretuen izena aurretiaz ezagutzerik ez balego. Ondorioz, legezko epailearen printzipioa eta aipatutako alderdigabetasuna errespetatuko direla ziurtatzeko, organo jurisdikzionalak osatzen dituzten pertsonen izendapena legalki ezarritako prozeduraren bidez eramango da aurrera, dagozkion berme guztiak betez.

Azaldutakoarekin lotuta, Auzitegi Gorenak funtzionarioak ezesteko eskubidearekin harremanetan jartzen du legezko epailearen eskubidea; izan ere, epailea ezesteko bera nor den jakitea beharrezkoa dugu. Hori hobeto uler dezagun, alde batetik, **errefusatze edo ezespena** eta, bestetik, **abstentzioa** zertan dautzan aztertuko dugu jarraian.

Abstentzioa eta errefusatze edo ezespena baliabide prozesalak dira; haien bidez, agerian utzi nahi da epailearen alderdigabetasuna kolokan jar dezakeen egoera bat. Ondorioz, errefusatzea edo abstentzioa onartuz gero, epaile hori gatazka jakin horren ebazpenetik kanpo geratuko litzateke.

Botere Judizialaren Lege Organikoak 219. artikuluan jaso ditu egoera horiek (hau da, epailearen alderdigabetasuna kolokan jar dezaketen egoerak), eta honako hauek dira, besteak beste: ezkontzazko lotura edo pareko den egitatezko egoera, odol- zein ahaidetasun-lotura laugarren gradu arte, alderdien defentsa gisa jardun izana, auzian interes zuzena edo zeharkakoa izatea, adiskidetasun- edo etsaitasun-harremana izatea, eta abar. Egoera horiek pertsonalak dira, hau da, epaile baten eta alderdi baten artekoak; horrenbestez, epaileak berak horrelako egoera batean dagoela jakingo du prozesuko hasieratik. Epailea egoera horretaz jabetu bezain laster, bere Gobernu-Salaren aurrean aurkeztu beharko du **abstentzioa**; eta, Gobernu-Salarek abstentzioa onartuz gero, beste epaile bat arduratuko litzateke gatazka edo auzijakin hori ebazteaz.

Baina litekeena da epaileak abstentziorik ez aurkeztea. Kasu horretan, alderdiek –edo, auzitan dauden eskubideen izaeragatik beharrezkoa edo komenigarria denean, Ministerio Fiskalak- Botere Judizialaren Lege Organikoaren 218.1. artikulua araberan esan ahal izango dute epailea horrelako egoera batean dagoela; baina hori ez litzateke abstentzioa izango, **errefusatze edo ezespena** baizik. Ondorioz, epailea aipatu ditugun egoeraren batean dagoela azalarazteko alderdiek duten baliabidea da errefusatzea. Hala ere, Botere Judizialaren Lege Organikoaren 217. artikulua epaile edo magistratuen abstenitzeko beharra ezartzen du, alderdien errefusatzeari itxaron gabe.

Lege Organikoaren araberan, errefusatzeko zioa ezagutu eta berehala aurkeztu behar dute errefusatzea alderdiek (223.1. artikulua). Hala, auziaren

aurretik jakinez gero, auziaren hasieran aurkeztu beharra legoke; eta, auzian zehar jakiten bada, berriz, ezagutu bezain laster utzi beharko lukete agerian.

Ikus ditzagun ezespen edo errefusatzearen prozedurari buruzko urratsik garrantzitsuenak, Izan ere, abstentzioaren prozedurarekin alderatuta, nahiko prozedura korapilatsua da. Alderdiak ezespena aurkeztu eta gero, ezespenaren auzia ikertzeko epaile edo magistratu bat izendatzen da (Botere Judizialaren Lege Organikoaren 224. artikulua). Epaile horrek ezespenaren zioak ikertuko ditu, eta, gero, instrukzioa bukatzean, auto guztiak beste magistratu bati bidaliko dizkio (Botere Judizialaren Lege Organikoaren 227. artikulua), hark ezespena ebatz dezan.

- Ezespena onartuz gero, epailea —hau da, hasiera batean uzia ebazteaz arduratzen zen epailea— gatazkaren epaiketarik kanpo geratuko litzateke behin betirako, eta ordezeko batek haren lekua hartuko luke (Botere Judizialaren Lege Organikoaren 228.2. artikulua).
- Ezespena onartu ezean, ostera, lehendabiziko epaileak auzia ezagutu eta ebazten jarraituko luke; eta, kasu horretan, ezespena aurkeztu zuen alderdiak ezespenaren prozeduraren kostuak ordaindu beharko lituzke (Botere Judizialaren Lege Organikoaren 228.1. artikulua).

Horrez gain, errefusatzeari buruz erabakitzen duten autoaren kontra ezin daiteke helegiterik aurkeztu (Botere Judizialaren Lege Organikoaren 228.3. artikulua).

Beraz, honekin bukatzeko, eta laburtzeko, esango dugu abstentzioa eta errefusatzearen bidez alderdigabetasuna bermatu nahi dela; hau da, epaileak alderdiekin inolako kanpoko harremanik ez izatea bermatu nahi duela Lege Organikoak. Hala, epailearengan gatazka ebazteko orduan eragina izango duen harreman bakarra prozesutik sortutakoa izango da.

Zinpekoen epaimahaiari dagokionez, beste era batean indarrean mantentzen saiatzen da legezko epailea izateko eskubidea. Zinpekoen Epaimahaiaren Lege Organikoak ezartzen duenaren arabera, halako prozesu

batean, legezko epailearen printzipioa zinpekoak hautatzeko sistemaren bitartez bermatuta geratzen da. Errolda-zerrendarekin egindako zozketa da sistema horren oinarria, eta publikoa izango da.

Gainera, lehen judizio arrunt baterako epaileekin gertatzen zen moduan, aurretiaz jakin behar da zinpekoen epaimahaia nork osatzen duten, eta horrela antzeman daiteke norbaitek baztertzeko balizko arrazoiak izango ba ote dituen; beraz, bide horretatik ere, legezko epailearen printzipioa bermatuta geratuko da.

Auzitegi Nazionalaren kasuan ere, badira zenbait berezitasun alde aurretik izendaturiko epailearen printzipioaren inguruan. Izan ere, *Locus delicti* printzipioaren arabera, delitua gertatu den lekuko epaileak edo auzitegiak auzia ebaztea izango litzateke arruntena. Konstituzio Auzitegiak, berriz, interpretazio ezberdin bat eman dio legezko epailearen printzipioari Auzitegi Nazionalaren kasuan, eta, horren arabera, kasu berezi horretan ez da *locus delicti* printzipioa errespetatu behar; hau da, epaileak ez du izan behar delitua egin zen lurraldekoa. Konstituzio Auzitegiaren iritziz, legezko epailearen printzipioa errespetatzeko, epaileak Botere Judizialaren Lege Organikoak ezarritakoa izan behar du, eta, delituaren garrantzia soziala edo larritasuna dela-eta, beste lurralde batean dagoen organo jurisdikzionala auzi horretaz arduratzea komenigarria bada, hala egin daiteke, Auzitegi Nazionalak ebatzi beharreko gatazkekin gertatzen den moduan.

Bukatzeko, pentsa dezakegu legezko epailearen printzipioa prozesu penaletan bakarrik dagoela indarrean (atal honetan zehar prozesu penalarri buruz hitz egin dugulako); doktrinaren ustez, berriz, prozesu penaletan funtsezkoa bada ere -horien garrantzia berezia dela-eta-, gainontzeko **prozesu-mota_guztietan** aintzat hartu behar dugu legeak alde aurretik izendaturiko epailearen printzipioa. Beraz, prozesu penaletan ez ezik, gainontzeko guztietan ere, indarrean dirau printzipio horrek.

3. SALBUESPEN AUZITEGIAK

Lehen, aipatu dugu legezko epailearen printzipioak bazuela alderdi positiboa, orain arte azaldutakoa; baina baita **alderdi negatiboa** ere. Salbuespen-auzitegiak, edo hobeto esanda, salbuespen-auzitegien debekua izango litzateke alderdi negatibo hori.

Espainiako **Konstituzioaren 117.6. artikulua** berriaz jasotzen du debeku hori: “salbuespen-auzitegiak galarazten dira”.

Argi utzi beharra dago salbuespen-auzitegiak gatazka gertatu ostean sortutakoak direla, hots, *ex post facto* sortutakoak eta kasu partikular edo zehatzei aplikatzeko. Horixe ez da onargarria Konstituzioaren printzipioen arabera eta horregatik aldarrikatzen da haien debekua.

Hala eta guztiz ere, ezin dugu **Auzitegi Militarren** zeregina salbuespen-auzitegiekin nahasi, batez ere honako ikuspuntu honetatik: legebiltzarrak **setio-egoera** aldarrikatzen duenean, zabaldu egiten da Auzitegi Militarren ebazteko esparrua —hau da, haiek ebatzi behar dituzten gatazka multzoa— (Alarma, Salbuespen eta Setio Estatuei buruzko 4/1981 Lege Organikoaren 35. artikulua); baina horrek ez du esan nahi salbuespen-auzitegi bihurtzen direnik, aurretiaz lege batek baimena eman baitie, hau da, eskumen eremuaren hedadura setio-egoera hori gertatu baino lehen aurreikusita dago-eta.